

Тетяна ДАНИЛОВА

*Кандидат філософських наук, доцент
Інституту соціальної та політичної психології НАПН України;
Вища школа соціальних досліджень, Інститут філософії та соціології
Польської академії наук
Київ, Україна;
Варшава, Польща
daniлова_tv@ukr.net*

ЦІННОСТІ ТА КУЛЬТУРНІ УНІВЕРСАЛІЇ: ОРІЄНТАЦІЯ КУЛЬТУР ДАЛЕКОГО СХОДУ НА МИНУЛЕ

Сьогодні проблема діалогу Сходу та Заходу актуалізована глобалізаційними процесами та посиленням економічної, культурної, соціальної взаємодії [2], а «майбутнє обіцяє ще більший взаємозв'язок, що вимагає значного зростання культурної компетентності» [1, с. 230]. Хоча процеси глобалізації та культурної динаміки визначають обличчя сучасного світу, трансплантація ідей з однієї культури в іншу без урахування ціннісного контексту, в якому формувалися ці ідеї, часто породжує непорозуміння, страх, недовіру і навіть агресію [6]. У процесі міжкультурної комунікації ціннісні орієнтації, що є ядром культури, можуть мирно співіснувати і доповнювати одна одну, а можуть конфліктувати між собою. Це суттєво впливає на стосунки між індивідами, групами та суспільствами, покращуючи чи гальмуючи міжкультурний діалог. Особливо важко порозумітися культурам, які є далекими одна від одної як в географічному, так і в ментальному плані [4].

Ф. Клакхон і Ф. Стродтбек розробили теорію базових людських цінностей, яка стала корисним інструментом для розуміння діалогу культур. Дослідники вивели в практичну площину теорію ціннісних орієнтацій К. Клакхона, окресливши основні загальнолюдські проблеми, характерні для всіх суспільств і часів. Намагаючись проаналізувати різні поведінкові моделі, Ф. Клакхон запропонувала розглядати людську поведінку як таку, що сформована домінуючими або варіативними ціннісними орієнтаціями, і окреслила п'ять категорій / ціннісних орієнтацій, одна з яких пов'язана зі ставленням людей до часу [8].

Ф. Клакхон підкреслювала, що всі суспільства «мають своє уявлення про минуле, у всіх є теперішнє, і всі приділяють увагу майбутньому» [8, с. 348]. Кожне суспільство усвідомлює своє життя в часі, надаючи перевагу одному з його вимірів: теперішньому, минулому чи майбутньому.

Сучасні західні суспільства орієнтовані на майбутнє: вони сповнені новими перспективами та інвестують у це майбутнє. Культури, орієнтовані

на сьогодні (Латинська Америка), підкреслюють модус «тут і тепер»: їхні представники хочуть жити сьогодні та не мають на меті за будь-яку ціну вплинути на ситуацію.

На противагу цьому, культури країн Далекого Сходу (Китай, Японія, Корея) орієнтовані на минуле і надають великого значення своїй історії, досвіду попередніх поколінь і усталеним традиціям. «Перевірений часом і передбачуваний» в цих суспільствах цінується більше, ніж «інноваційний». Минуле осмислюється як джерело ідей, надії та натхнення, саме в минулому треба шукати правила життя і поведінки. Наприклад, в Японії подібний погляд визначається сильним впливом синтоїзму і буддизму. Синтоїстський погляд на історію є циклічним – історія постійно повторюється. У рамках синтоїстської міфології все існуюче спочатку вважається незрілим і недосконалим, а потім поступово розвивається і вдосконалюється. Це відбувається в результаті зусиль самої людини, а також заступництва богів. Подібне сприйняття світу не змінилося навіть у пізніші періоди історії Японії: багато японців після смерті сподіваються зберегти духовний зв'язок з нащадками [5].

Роль Китаю в сучасному світі неможливо переоцінити. Глобальна присутність, міжнародні фінанси, китайське економічне диво [10], культура, повна таємниць і дуже прагматична – китайський феномен викликає багато питань. Укорінений у сімейних традиціях і практиках, сформованих століттями, Китай поєднує селянське суспільство з найфутуристичнішими містами, передові технологічні інновації з глибинними шарами потужних значень, що сягають у давнину. Трьома стовпами китайського суспільства та китайського менталітету є даосизм, конфуціанство і буддизм. Буддизм, який істотно вплинув на далекосхідну духовну традицію, сприяв поширенню концепції реінкарнації і карми: дії в минулому визначають стан речей сьогодні. Китай немислимий без конфуціанства, яке закликає вивчати класиків і оспівує минуле: «Передавати, а не створювати, вірити у давнину і любити її...» [3, 7-1]

Відтак, представники далекосхідних культур надають перевагу минулому, заснованому на традиції і досвіді, і схильні розглядати його як орієнтир при прийнятті рішень. Однак сьогодні деякі представники молодого покоління, які зіткнулися із впливом західного світу, демонструють тенденцію відходити як від традиційної орієнтації на минуле, так і від деяких освячених століттями традицій [7; 9]. Втім, шанобливе ставлення до минулого, до традицій все ще залишається наріжним каменем світогляду країн Далекого Сходу і мирно співіснує з інноваціями і модернізацією суспільства.

Подяка

Тетяна Данилова вдячна за підтримку, надану Фондом порятунку науковців Інституту міжнародної освіти (ІЕ-SRF) та Вищою школою соціальних досліджень Інституту філософії та соціології Польської академії наук.

Література

1. Данилова Т.В. Теорія ціннісних орієнтацій Ф. Клакхон і Ф. Стродтбека. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. 2012. Випуск 28. С. 230-235.
2. Данилова Т.В. По тропинке, ведущей на Восток: несколько слов о японских ценностных ориентациях. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2013. Випуск 6(3). С. 93-99.
3. Confucius. The Analects. Legge, J. (Trans.). Digireads.com Publishing, 2017. 92 p.
4. Danylova T.V. Social Forecasting and Elusive Reality: Our World as a Social Construct. Anthropological Measurements of Philosophical Research. 2022. № 22. P. 67-79. URL: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i22.271332>
5. Hirai N. Traditional cultures and modernization: Several problems in the case of Japan. Institute for Japanese Culture and Classics, Kokugakuin University, 1983. URL: <http://www2.kokugakuin.ac.jp/ijcc/wp/cimac/index.html>
6. Hofstede G. Cultures and Organizations: Software of the Mind. New York: McGraw-Hill, 1997. 279p.
7. Kang B. (2022). The tradition of saving face is evolving. China Daily. URL: <https://www.chinadaily.com.cn/a/202204/19/WS625e030ba310fd2b29e57af3.htm>. (дата звернення: 01.05.2023).
8. Kluckhohn F. Dominant and variant value orientations // Personality in nature, society, and culture / C. Kluckhohn & H. Murray (Eds.) / NY: Alfred A. Knopf, 1953. P. 342-357.
9. Ko G., Gentry J.W. The Development of Time Orientation Measures For Use in Cross-Cultural Research. Advances in Consumer Research. 1991. Vol. 18. P. 135-142
10. Mitter R. Modern China, A Very Short Introduction. Oxford University Press, 2016. 176 p.

Марія ЛУЦЕНКО

кандидат історичних наук,

Харківський національний педагогічний університет

імені Г.С. Сковороди,

Харків, Україна

mariia.lucenko@hnpri.edu.ua

ДУХОВНІ ЦІННОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Кожна війна посиляє випробовування для усього живого світу: для тварин, для людей, так і їх цінностей. Різко змінюється суспільний